

DEME László

Bomlott gondolkodású nyelvészek!?

Magyar nyelvművelés = terápia nélküli diagnózis?!

Az *Új Szó* december 22-i [valójában 23-i – *A szerkesztők*] számában, nyilván karácsonyi felsegélyezésnek szánva, *Kontra Miklós* (okleveles angol–orosz szakos tanár, de a sors szeszélye folytán a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetében a magyar nyelvészeti tárgyú kutatómunkálatok egyik vezetője) aggódva és eligazítóan szólt haza Amerikából, e címen: *Bomlott gondolkodású magyarok?* kiegészítve ezen alcímmel: *Magyar nyelvművelés = diagnózis nélküli terápia.*

Írásában az avatott fölényével egyszerre rója meg az egymással vitázó *Jakab Istvánt* és *Lanstyák Istvánt*, akik a lap november 10-i és 13-i számában, a kisebbségi magyar nyelvű művelés feladatait boncolgatva, azon töprenkednek: szabad-e művelt és igényes anyanyelvhasználatra serkenteni a beszélőket általában és a nemzetiségi beszélőket különösen, vagy – leszállítva az igényeket – szabjuk-e át a normát köznap beszéd- szokásuk alapján.

Egyetértve idézi *Tolcsvai Nagy Gábor* vádját, hogy nyelvű művelésünkben „*A helyes formák kijelölésében... az értékelést nem előzi meg a teljes körű számbavétel.*” S mindjárt példát ad: *Természetes, hogy nincs igazad* és a *Természetesen nincs igazad* keveredéséből alakult – és kétségkívül (vagy írjam így: „kétségkívül, hogy...”?) terjedő *Természetesen, hogy nincs igazad* formát azzal igazolja, hogy (nagyon tudományos módszerekkel végzett) felméréseik szerint ez utóbbit a felnőttek fele helyesnek vallotta, sőt az ötöde használja is.

Nem akarnék itt „nyelvtanozni”. De meg kell jegyezmem: a magyar nyelvhasználat rendszerében „hogy” kötőszós mellékmondatokat csak főmondatához kapcsolhatunk: a főmondatnak pedig legalább állítmánya

kell, hogy legyen. A *természetes* (névszói) állítmány, a *természetesen* nem az. S ha ezt a keveredményt elfogadjuk, jönnek a többiek: *Bizonyára, hogy eljön* és: *Esetleg, hogy eljön* és: *Talán, hogy eljön*. Bizony: „A *nyelvi rendszer felbomlásával... a gondolkodás maga válik az egyénben szertelenné, bomlottá*” – idézem a *Nyelvművelő kézikönyvből* – egyetértően – azt, amit ő megrovóan.

Csak nemrégiben kényszerültem leírni a *Magyar Nyelvőrben* – Mayer Judit kiváló könyvét, az *Anyanyelvi hibanaplót* ismertette –, hogy „határon innen és túl” megroggyant az átlagos nyelvérzék, s ezért az eddiginél is fontosabb feladat a nyelvhasználatnak az igényes normához igazítása (nem a normának az eligénytelenedett nyelvhasználathoz). S hamarosan bemutatom egy újabb cikkben: hova vezet(ne) az, ha úgy tennénk, mintha nem volna évszázadok közös kulturális erőfeszítésével kialakított igényes nyelvhasználati normarétegünk, hanem (miként ma a volt gyarmatok „bennszülött” nyelveit művelőknek) most kellene kiszűrnünk azt a közgyakorlatból: mégpedig jóváhagyólag, beleszólás nélkül. Ez volna aztán a terápia nélküli diagnózis!

A Bloomingtonból hazaszóló szerző idézi (érezhetően szintén csak „tudomásulvétel végett”) *Gál Zsuzsa* New Brunswick-i professzornak ezt a megállapítását: „*Az eladó lányok, ha osztrák férjet választanak Felső-őrből, tudatosan választanak olyan férjet, akinek oldalán kényelmesebb életre számíthatnak, mint ha magyar férjük lenne.*” Úgy tapasztalom: ez valóban igaz minden kisebbségre. De amint a nyelvhasználat dolgában, úgy ebben sem tudnám elfogadni azt az elvet, hogy ami van, az úgy van jól, s amit magyarázni lehet a gyakorisági elv alapján, azt bírálni – vagy urambocsá! annak ellenállni – „*öngól, diagnózis nélküli terápia*”. (Igaz: én csak innen a szomszédból szólok át, nem a távolból, ahonnan mindent jobban látni.)

Avagy – mondjuk – kolerajárvány esetén, ha már a lakosság felénél több megkapta a nyavalyát, tessük az egészségeseget?

Budapest, Gazdagrét

Új Szó, 1993. február 12. 7.